

Eindrapportage 2010 – 2013

In de provincie Noord-Brabant vindt het project 'Schoon Water voor Brabant' plaats. Dit project is gericht op het verminderen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen die een risico vormen voor de kwaliteit van het grondwater dat bestemd is voor drinkwaterwinning. 'Schoon Water voor Brabant' is een project in opdracht van de Provincie Noord-Brabant, Brabant Water, de Brabantse waterschappen en ZLTO. In 2010 is het project voor vier jaar verlengd (tot en met 2013) en sterk in omvang uitgebreid naar elf kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden. Naast Waalwijk, Budel, Macharen, Nuland, Vessem en Helvoirt zijn de gebieden Roosendaal, Bergen op Zoom, Eindhoven-Aalsterweg, Helmond en Lith toegevoegd. Het project is gericht op alle gebruikers van bestrijdingsmiddelen; agrariërs, gemeenten, bedrijven en bewoners. Sinds 2012 is ook een verbredingsproject in de gehele provincie gestart. De resultaten van dat project worden afzonderlijk gerapporteerd.

Het project in de kwetsbare gebieden loopt sinds 2001 en is in een aantal fases uitgegroeid tot de huidige omvang. Het is een initiatief van Provincie Noord-Brabant, Brabant Water, de ZLTO, Stichting Duinboeren, de Waterschappen Aa en Maas, De Dommel, Brabantse Delta en Rivierenland. Doel is de uitspoeling van bestrijdingsmiddelen naar grondwater in de gebieden te verminderen tot onder de uitspoelingsnorm van 0,5 µg/l voor de som van alle middelen. Per gewasbeschermingsmiddel of omzettingproduct daarvan geldt een norm van 0,1 µg/l.

CLM, DLV Plant, Eco Consult, PRI¹/PPO, ORG-ID en ZLTO verzorgen de uitvoering van het project.

Dit is de rapportage van de resultaten over de projectperiode 2010 - 2013. Inmiddels is een vervolg in 2014 en 2015 gestart.

1 Essentie van de Schoon Water-aanpak

De essentie van de Schoon Water aanpak in dit project is dat alle gebruikers van bestrijdingsmiddelen bij het probleem (het risico van uitspoeling van bestrijdingsmiddelen naar grondwater) worden betrokken. Het project richt zich daarom op alle relevante doelgroepen, te weten landbouw, gemeenten, niet-agrarische bedrijven en bewoners.

De Schoon Water aanpak bestaat uit een aantal onderdelen, zoals samenwerking tussen bestuurders, individuele contracten tussen deelnemers en provincie, samenwerking met sleutelfiguren in de gebieden, ruimte voor maatwerk, introductie van praktische maatregelen, het zoeken en ontwikkelen van innovaties, beperkte en gerichte individuele begeleiding, demonstratiebijeenkomsten, meten van de milieuwinst, netwerkfunctie en communicatie. De afgelopen jaren is deze aanpak in het project succesvol verder ontwikkeld. Zo zien deelnemers de Schoon Water aanpak steeds meer als een kans de bedrijfsvoering te verbeteren en tegelijkertijd de water-

¹ Vanaf medio 2012 is PRI niet meer betrokken bij het niet-landbouw onderdeel van het project.

kwaliteit te verbeteren. Dit wordt onderstreept door de toename van 'bottom up' initiatieven om innovaties uit te testen en toe te passen. Het project is niet alleen goed voor de waterkwaliteit, maar ook voor de teler. Het levert besparing in middelkosten, kennis over gewasbescherming en nauwere samenwerking met de afnemer op.

In 2013 is de begeleiding in de landbouw verder afgebouwd t.o.v. de eerdere jaren, op verzoek van de opdrachtgevers. Deze begeleiding is - na de afbouw in de oude gebieden - nu ook verminderd voor de 'makkelijke teelten' (teelten waarin in voorgaande jaren de doelnorm van 100 milieubelastingspunten gehaald werd) in de nieuwe gebieden. Prioriteit is gegeven aan de loonwerkers en de zogenaamde 'aandachtsteelten'. De kosten van de begeleiding per deelnemer en hectare zijn sterk gedaald in vergelijking met de startperioden van het project. Wel signaleren deelnemers dat individuele begeleiding door onafhankelijke adviseurs cruciaal is voor het project.

In 2013 is buiten de landbouw de begeleiding van de gemeenten voortgezet, met name gericht op de omschakeling naar niet-chemische onkruidbestrijding op verhardingen en het stimuleren van slimme combinaties van terreinbeheer. Ook zijn de gemeenten op de hoogte gehouden van de landelijke ontwikkelingen (zoals het verbod op chemiegebruik op verhardingen eind 2015). Verder is met name aandacht besteed aan niet-chemisch beheer van sportvelden. Bij de niet-landbouwbedrijven is de focus gelegd op begeleiding van de niet-chemische aanpak bij Kempen airport en Bavaria, met als doel de goede voorbeelden naar voren te brengen.

2 Omvang van het project

In 2013 namen 304 agrarische bedrijven, 18 gemeenten (16 gemeenten in de 11 gebieden, te weten Waalwijk, Loon op Zand, Den Bosch, Oss/Lith, Eersel, Bladel, Haaren, St. Michielsgestel, Roosendaal, Bergen op Zoom, Eindhoven, Veldhoven, Waalre, Helmond, Maasdonk en Cranendonck en 2 bedrijven actief deel aan het Schoon Water project. De gemeenten Bergeijk en Laarbeek zijn in 2012 aangesloten en krijgen ook begeleiding vanuit het project. De 20.000 bewoners in de 11 gebieden zijn in 2013 geïnformeerd over Schoon Water via een voorjaarscampagne (tabel 1).

Tabel 1 Deelnemers aan het project Schoon Water voor Brabant in 2013 in de elf grondwaterbeschermingsgebieden.

	Agrariërs	Gemeenten	Bedrijven	Bewoners
Omvang doelgroep	400	16	3000	20.000
Actieve deelname	304 ²	18	2	niet gemeten

Het deelnemende landbouwareaal is ruim 4200 hectares binnen grondwaterbeschermingsgebieden, dat is meer dan 85% van het totale landbouwareaal binnen de

² Het aantal deelnemers in 2013 is een afname ten opzichte van 2011 (347). De deelname van de melkveehouders loopt nu volledig via de loonwerkers. Er is een autonome afname in het aantal agrarische bedrijven in Noord-Brabant en dus ook in de grondwatergebieden. Hierdoor neemt ook de omvang van de doelgroep af. Doordat grond meestal wordt overgenomen door een andere agrarier neemt het totaal agrarisch areaal in een lager tempo af.

gebieden. Veel deelnemers (met name de loonwerkers) hebben de 'Schoon Water maatregelen' ook uitgevoerd op percelen buiten de gebieden. Dit betreft een areaal van meer dan 4500 ha. Uit deze resultaten blijkt duidelijk dat in het project inmiddels naast de voorlopers ook de grote groep agrariërs en loonwerkers bereikt wordt. Dat is een uniek resultaat omdat juist het bereiken van de grote groep in stimuleringsprojecten uitermate lastig is. Van de 16 betrokken gemeenten in de grondwaterbeschermingsgebieden werken er in 2013 14 zonder bestrijdingsmiddelen in het grondwaterbeschermingsgebied. In 2013 zijn de gemeenten Cranendonck, Veldhoven en Maasdonk niet-chemisch gaan werken. 14 gemeenten werken op al hun verhardingen zonder chemische middelen en 15 ook in al het openbaar groen.

Het bedrijf Kempen Airport heeft in 2013 haar chemievrij terreinbeheer voortgezet. En Bavaria is sinds het voorjaar van 2013 overgestapt op chemievrij beheer van het bedrijventerrein.

2.1 Milieuresultaten

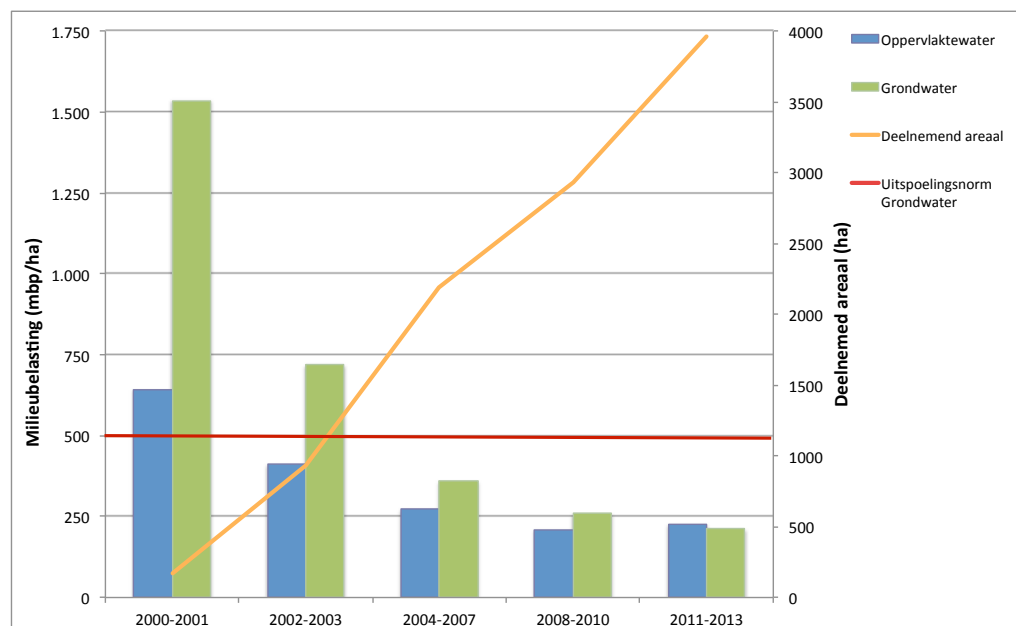
In 2013 is de milieubelasting door de landbouw en door een aantal gemeenten verminderd. Ook enkele niet-landbouwbedrijven hebben via innovatieve maatregelen de milieubelasting van het grondwater verminderd.

2.2 Landbouw

De milieubelasting grondwater lag in 10 van de 11 gebieden in de periode 2011 - 2013 ruim onder de somnorm van 500 mbp (0,5 µg/l). De totale milieubelasting laat een duidelijke dalende trend zien over de tijd, terwijl het deelnemend areaal in die periode flink is gestegen (figuur 1). De gemiddelde milieubelasting van het grondwater ten opzichte van de startperiode 2000-2001 is met 85% verminderd. Per bespuiting geldt voor grondwater een norm van 100 mbp, in 2013 voldeed 90% van alle bespuitingen aan deze norm. Landelijk is de milieubelasting van het grondwater in de periode 1998-2010 op een rij gezet door het Planbureau voor de Leefomgeving. Vanuit deze analyse is duidelijk dat in de periode 2000-2010 de milieubelasting van het grondwater landelijk nauwelijks is gedaald.

Ook de milieubelasting waterleven neemt af, terwijl daar niet specifiek op wordt gestuurd. De gemiddelde milieubelasting van het oppervlaktewater ten opzichte van de startperiode 2000-2001 is met 65% verminderd. Landelijk is de milieubelasting van het oppervlaktewater ook op een rij gezet door het Planbureau voor de Leefomgeving in de periode 1998-2010. Vanuit deze analyse concludeert het Planbureau dat de milieubelasting van het oppervlaktewater tussen 1998 en 2001 is gedaald door het lozingenbesluit (o.a. via de instelling van teeltvrije zones en de verplichting van drift-reducerende doppen). Het Planbureau maakt ook duidelijk dat vanaf 2001 de daling landelijk stagneert. In het Schoon Water project daalt de milieubelasting van het oppervlaktewater wel aanzienlijk in de periode 2001-2013. Dit komt omdat maatregelen die deelnemers nemen om de uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen naar het grondwater te verminderen, in veel gevallen ook de emissie naar het oppervlaktewater verminderen (bijv. luchtondersteuning, wingsprayer, mechanische onkruidbestrijding).

De maatregelen die de deelnemers hebben uitgevoerd, zoals middelenkeuze, nieuwe spuittechnieken, mechanische onkruidbestrijding en toepassing van waarschuwingssystemen hebben ook in 2011-2013 de milieubelasting van het grondwater ruim onder de norm gehouden.

Figuur 1 Gemiddelde milieubelasting van grond- en oppervlaktewater (mbp/ha) en deelnemend areaal (ha) door de deelnemers in de 11 deelnemende gebieden tussen 2000 en 2013. De rode lijn geeft de uitspoelingsnorm grondwater van 500 mbp/ha weer.

Uitgebreide uitleg van de resultaten staat in bijlage 1.

2.3 Gemeenten

Voor de gemeenten zijn in 2013 opnieuw stappen gezet richting niet-chemisch beheer. Van de 16 gemeenten in de grondwaterbeschermingsgebieden werkten in 2013 15 gemeenten zonder bestrijdingsmiddelen op verhardingen en 14 in het openbare groen. De drie gemeenten die in 2013 de overstap naar chemievrij werken hebben gemaakt zijn Cranendonck, Maasdonk en Veldhoven. Roosendaal gebruikt incidenteel chemie in het groen.

Buiten de grondwaterbeschermingsgebieden hebben op verharding Veldhoven en Cranendonck de overstap naar chemievrij gemaakt. Vier gemeenten gebruiken in 2013 op verharding nog chemie, namelijk Helmond, Maasdonk, Roosendaal en Bergen op Zoom. In het openbaar groen gebruiken alleen nog de gemeenten Roosendaal en Bergen op Zoom chemie.

Op sportvelden gebruikten Bladel, Haaren en Oss geen chemie in 2013.

Het totaal gebruik van glyfosaat is afgenomen in 2013. De grootste daler is Veldhoven, zij gebruikten 212 liter minder dan in 2012. In Maasdonk is het gebruik iets gestegen.

Het totaal gebruik van MCPA is licht gedaald in 2013. Bij sommige gemeenten is het licht toegenomen (Cranendonck, Haaren en Den Bosch) en bij andere is het licht gedaald (Waalwijk, Waalre en Roosendaal).

Vanaf 2013 is ook het 'overige middelengebruik' geanalyseerd. Dit zijn alle chemische middelen met uitzondering van glyfosaat en MCPA. Het algemene beeld is dat er geen verschuiving is van glyfosaat en MCPA richting andere chemische middelen. Een

vermindering in het gebruik van glyfosaat en MCPA zorgt dus daadwerkelijk voor minder milieubelasting.

Uitgebreide uitleg resultaten in bijlage 2.

2.4 Bedrijven

Voor bedrijven is in 2013 met name aandacht gegeven aan chemievrij beheer bij Kempen Airport, Bavaria en Heineken. Bavaria brouwt bier uit eigen grondwaterbronnen in Lieshout en wil haar bronnen zo goed mogelijk beschermen. Bavaria voert inmiddels het terreinbeheer chemievrij uit. Ook Heineken is op de locatie in Den Bosch bezig de stap naar chemievrij beheer te maken. De meeste andere bedrijven in grondwaterbeschermingsgebieden beheren de terreinen nog steeds chemisch. Het aangekondigde verbod eind 2015 betekent dat ook zij in beweging moeten komen.

2.5 Bewoners

Evenals in 2011 is in 2013 een voorjaarscampagne georganiseerd. Bewoners zijn opgeroepen om hun beste chemievrije tuin-tip in 140 karakters in te zenden. In de oproep zijn tips gegeven om burgers bewust te maken van hun eigen invloed op schoon water. Via Twitter, Facebook, advertenties in huis-aan-huisbladen, schoolkranten van basisscholen, websites van gemeenten, volkstuinverenigingen en ander organisaties is de oproep geplaatst. Ook heeft Brabant Water haar 20.000 klanten wonend in Schoon Water-gemeenten een email gestuurd met daarin een link naar de prijsvraag. De winnaar heeft een Meet & Greet gehad met Yvonne Jaspers. Ook hebben inzenders van originele tips vrijkaarten ontvangen voor De tuinen van Appeltern of een chemievrije tuinpakket.

De volledige rapportage van de communicatiecampagne richting bewoners staat in bijlage 3.

In 2012 zijn negen Schoon Water-lessen verzorgd op basisscholen, in 2013 is de laatste gegeven op een basisschool in Lith. Kinderen kregen informatie over het belang van schoon drinkwater en hoe ze daar zelf aan bij kunnen dragen. Schoon Water telers gaven uitleg over hun inzet en de kinderen hebben geleerd over het onkruidbeheer van gemeenten. Ouders zijn geïnformeerd via een folder met uitleg over grondwaterbescherming en praktische tips. Kinderen verwerkten de informatie ook actief in een tekenwedstrijd waarin ze in stripvorm hun ideeën lieten zien voor chemievrije onkruidbestrijding. De lessen zijn zo goed ontvangen dat de komende jaren op 10 basis- en 10 middelbare scholen soortgelijke lessen gegeven gaan worden.

3 Innovaties en maatregelen

Innovaties en maatregelen vormen een belangrijk onderdeel van de Schoon Water aanpak. In 2013 zijn verschillende maatregelen toegepast en maatregelen geïntroduceerd.

3.1 Landbouw

Over de hele periode 2010-2013 is veel aandacht besteed aan innovaties voor de aandachtsteelten (aardappel, boomteelt, asperge en prei). Belangrijke innovaties zijn:

- GPS: zowel op de spuit (met sectieafsluiting om overlap te voorkomen), maar ook op de pootmachine, op de schoffel en op zaaimachines. Door gelijk tijdens het poten of zaaien al nauwkeurig te werken (met GPS), gaan vervolgactiviteiten in het gewas ook makkelijker.
- Verwerkingssystemen restvloeistof: de zuiveringssystemen zijn verschillende keren gedemonstreerd. Deelnemer aan het project Peerlings heeft een zelfbouw pakket voor een biofilter ontwikkeld en een andere deelnemer aan het project heeft dit systeem gekocht. Weer een andere deelnemer ontwierp zijn eigen versie, op een aanhangwagen zodat de filterbakken verrijdbaar zijn.
- De Laagvolume Strooilans (LVS) en de Laagvolume opbouwset zijn tijdens verschillende bijeenkomsten gedemonstreerd. Vooral akkerbouwers en aspergetelers hadden interesse in deze techniek en zijn ermee aan de slag gegaan. Zij besparen 50% op middel door de goede bedekking en minimale drift.
- Aspergetelers zijn aan de slag gegaan met de adviesfax van Opticrop. Deze fax geeft dagelijks informatie over de infectiekans van de schimmels *Stemphylium* en *Botrytis*. En geeft informatie over het meest effectieve spuitmoment met middel en dosering erbij.
- Een vollegrondsgroententeler is in o.a. sla, andijvie en ui aan de slag gegaan met de Sensispray. Een techniek die door middel van sensoren 'ziet' waar de planten staan en hoeveel biomassa aanwezig is en de dosering en plaats waar gespoten wordt, daarop aanpast. In 2013 is vooral gewerkt aan de instelling van de sensoren en dop-aansturing. In 2013 richt het onderzoek zich meer op de te behalen doseringsverlaging en emissiebeperking met deze techniek.
- Bijna 40 akkerbouwers hebben meegedaan aan een proef rondom emissiebeperking door het gebruik van hyperspectraalbeelden. Vanuit een bemand vliegtuig is m.b.v. een hyperspectraal sensor een gewasmonitoring uitgevoerd. Deze gegevens zijn om te zetten naar perceelskaarten die beslissingsondersteunende informatie geven. Bijvoorbeeld voor het opsporen van slechte plekken, het bepalen van de hoeveelheid middel benodigd voor loofdoding of ter ondersteuning van een beslissing om al dan niet bij te bemesten. Uit de proef bleek dat deze vorm van gewasmonitoring waardevol en betaalbaar is. De beelden leveren een waardevolle aanvulling als beslissingsondersteunende informatie. Door gericht te bemesten en bespuiten is milieuwinst mogelijk. De vertaling van gegevens naar taakkaarten moet nog worden verbeterd. Voor meer informatie zie bijlage 4.
- Verschillende groenbemesters zijn ingezet op proefpercelen om hun werking op aaltjes te testen. Japanse Haver is een van de voorbeelden.
- De vernieuwde Wingsprayer is gedemonstreerd en door verschillende telers aangeschaft. Dit zijn zowel telers die het Sleepdoek hadden, als telers die voor het eerst met de techniek aan de slag gaan. Vaak ook in combinatie met GPS-sectieafsluiting en/of greenseekers.

- Andere milieu-innovaties op veldspuiten, zoals automatische interne reinigingssystemen, rondpompsysteem en automatische boomhoogteregeling, zorgen ook voor vermindering van emissie.
- Er is extra aandacht besteed aan het zo min mogelijk inzetten van middelen die schadelijk kunnen zijn voor water.

Verwerking restvloeistof en waswater

Loonwerkers tonen veel interesse in verwerkingssystemen voor restvloeistof. Deze systemen zijn niet alleen in de aandachtsteelten veelbelovend, maar in alle teelten. De keuze voor een systeem op een bedrijf is maatwerk: een biofilter in kuubskisten is een goedkope oplossing, maar bij een hoog volume restvloeistof zal bijvoorbeeld een betonnen phytobac beter werken. Van belang is om steeds te zorgen dat geen restvloeistof overblijft na passage door het filter om te voorkomen dat zeer mobiele herbiciden toch nog geloosd worden op oppervlaktewater of riool. Dit is te ondervangen met verdamping door planten. Of door een retourleiding terug naar de opvangbak. Er zijn binnen Schoon Water enkele systemen aangelegd en via bijeenkomsten is aandacht gegeven aan de werking en het doel (voorkomen van erfemissie).

Bezem door de middelenkast

Ook in 2013 is binnen Brabant de bezem weer door de middelenkast gehaald. 88 deelnemers deden mee en hebben gezamenlijk 741 kg middel ingeleverd. Op 52% van de bedrijven waren oude middelen aanwezig, die ze ook hebben ingeleverd. Bij 48% van de bedrijven was de kast helemaal up-to-date. De eerste deelnemers leverden minder dan 10 kilo in, de grootste hoeveelheid die is afgevoerd was 176 kilo. Aansluitend is in 2014 nog 75 kg extra afgevoerd in het Land van Cuijk. Door afvoer naar de milieustraat is voorkomen dat deze middelen in het milieu terecht komen. De volledige rapportage staat in bijlage 5.

3.2 Gemeenten

In de gemeenten zijn verschillende technieken ingezet. De WAVE is toegepast in gemeenten, zoals Oss, Den Bosch, Waalwijk, Haaren, Loon op Zand en Helmond. Hete lucht techniek is ingezet in Bladel en Helmond. De aanbestedingen in 2013 laten blijvend lagere kosten zien voor chemievrij terreinbeheer: gemiddeld rond 13 cent/m² netto te beheren oppervlakte.

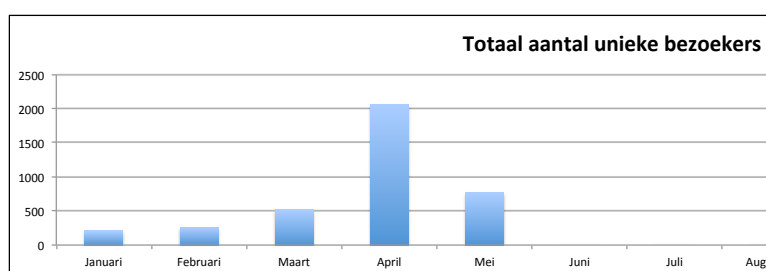
In 2013 is ook Baarle-Nassau aangesloten bij Schoon Water. In deze gemeente wordt deels chemisch terreinbeheer uitgevoerd via DOB en deels niet-chemisch met behulp van de WAVE. Bergen op Zoom heeft een nieuwe verticuteermachine gekocht om sportvelden chemievrij te kunnen onderhouden.

3.3 Bedrijven

Bij de bedrijven is in 2013 de WAVE-methode in combinatie met veegbeheer toegepast op Kempen Airport. Voor het terrein van Bavaria in Lieshout heeft de hovenier met ondersteuning van het project de inrichting gericht op preventie van onkruidgroei door omvorming van begroeiing en verbetering van afwatering.

3.4 Bewoners

In 2013 is een Schoon Water bewonerscampagne uitgevoerd. Hierbij is als innovatie meer ingezet op social media met o.a. een prijsvraag via twitter, website en facebook. Dit blijven lastige media om een regionale doelgroep te bereiken, zeker wanneer geen gebruik wordt gemaakt van betaalde advertenties. Dat de doelgroep lastig te bereiken is blijkt uit het beperkte aantal ingezonden tips, namelijk 35. Gelukkig was het effect op website bezoeken groter. Normaliter krijgt de Schoon Water-website 200 a 300 unieke bezoekers per maand. Gedurende de campagnemaanden april en mei waren dit er respectievelijk 2058 en 770 unieke bezoekers. Ook het aantal volgers op Twitter is vanwege de campagne gestegen. Op 22 maart 2013 waren er 195 volgers, 11 juni was dat aantal 253. Begin april 2014, een klein jaar later, zijn er 353 volgers.

Op Facebook zijn ook een aantal nieuwe 'vrienden' gekomen. Dit aantal blijkt lastig te verhogen. Mogelijk kan dit verbeterd worden door een koppeling met filmpjes of eenvoudige spelletjes waarin het Schoon Water concept wordt uitgelegd en waarmee een leuke prijs te winnen valt.

De volledige rapportage van de communicatiecampagne richting bewoners staat in bijlage 3.

3.5 Verankering en netwerkfunctie

Belangrijk onderdeel van het project is de ontwikkelde Schoon Water maatregelen te verankeren. Dit vindt plaats in het project door een combinatie van vier strategieën:

1. Aanschaf en zoektocht naar technieken die milieubelasting verminderen, praktisch toepasbaar zijn en kosteneffectief.
2. Begeleiding via loonwerkers, organiseren van demonstratiebijeenkomsten en bieden van advies op vraag bij knelpunten in de teelt.
3. Kennisuitwisseling met onderzoekers en met intermediairen (adviseurs van gewasbeschermingshandel en afnemers).
4. Implementeren van duurzaam terreinbeheer in beleid van rijksoverheid, gemeenten en bedrijven.

Schoon Water voor Brabant heeft in de periode 2010-2013 de netwerkfunctie verder uitgebreid.

In 2012 is een start gemaakt met de verbreding van Schoon Water, middels een Brabantbrede uitrol van win-win maatregelen voor de landbouw. Inmiddels doen ruim 300 loonwerkers, asperge-, prei-, aardbei-, boom- en aardappeltelers verspreid over de provincie mee. Zij hebben door inzet van de win-win-maatregelen de milieubelasting van het grond- en oppervlaktewater verminderd.

Vanuit het project in de grondwaterbeschermingsgebieden en de Verbreding is in de projectperiode ingezet op een intensivering van de contacten met de gewasbeschermingshandel. Naast de lopende contacten met adviseurs van de handel in het veld hebben gesprekken op directieniveau plaatsgevonden met Agrifirm, Alliance, Vlamings en Agro Klep. Zij zijn zich bewust van de Schoon Water doelstellingen. Wel blijft het zoeken naar 'common ground' in advisering. Bij reductie van erfemissie lukt dat wel. Hierbij kan het belang van waterkwaliteit en behoud van middelenpakket gediend worden zonder in te grijpen op de middelenverkoop.

Plotselinge verhogingen van de milieubelasting door middelenkeuze – in 2011 Consento in aardappel en in 2012 een terbutylazin-bespuiting in mais in Waalwijk – laat wel zien dat telers en loonwerkers gevoelig zijn voor het advies van de handel. Het laat ook de noodzaak zien van onafhankelijk advies om hen alert te houden. Informatie over probleemstoffen voor de waterkwaliteit wordt gedeeld met de handel, maar dit resulteert zeker niet altijd in het gewenste advies richting de klanten.

De aanpak en resultaten zijn ook in 2013 landelijk verspreid via nieuwsbrieven, artikelen, presentaties, persberichten en de website (www.schoon-water.nl). Mede onder impuls van het project zijn CLM en DLV Plant met een vergelijkbare aanpak in andere regio's bezig.

Schoon Water voor Brabant heeft in 2013 de Green Deal Schoon Water uitgevoerd door te werken aan de uitrol van Schoon Water naar Zeeland en Gelderland. Ook zijn vragen voorgelegd t.a.v. Japanse Haver en t.a.v. her-etikettering aan het Schoon Water loket dat vanuit de Green Deal is geopend bij het ministerie van Economische Zaken.

4 Conclusies en aanbevelingen

1. In 2013 zijn zo'n 4200 hectares in de grondwaterbeschermingsgebieden onderdeel van Schoon Water voor Brabant. Dat is meer dan 85% van het totale landbouwareaal in de grondwaterbeschermingsgebieden. De loonwerkers voeren de 'Schoon Water maatregelen' ook uit op meer dan 4500 hectare buiten de gebieden. In 2013 hebben 19 gemeenten actief deelgenomen.
2. De gemiddelde milieubelasting is in de landbouw in 2013 vergelijkbaar met eerdere jaren en ligt in alle elf gebieden ruim onder de somnorm van 500 mbp/ha. De aspergeteelt blijft lastig en hier is extra (middelen)advisering belangrijk. Ook het gebruik van het uitspoelingsgevoelige middel terbuthylazine in mais blijft een aandachtspunt. In de gemeenten is de milieubelasting van chemische middelen gedaald door toenemende inzet van niet-chemische technieken zoals de WAVE en hete lucht.
3. De toepassing van innovaties zoals nieuwe middelen, GPS-spuit, de WAVE en hete lucht techniek is vergroot. Een aantal innovaties is in de praktijk getest en geïntroduceerd zoals de biofilter, de sensispray, de toepassing van hyperspectraalbeelden, de LVS opbouwset voor kleine veldspuiten, nieuwe groenbemesters tegen aaltjes en verschillende nieuwe emissiereducerende opties voor grote veldspuiten.
4. Schoon Water voor Brabant heeft de netwerkfunctie verder uitgebreid. De aanpak, innovaties en resultaten zijn landelijk verspreid via diverse kanalen en de website (www.schoon-water.nl). De netwerkfunctie levert ook voor het project nieuwe ideeën en contacten op. Bavaria heeft sinds 2012 buur-agrariërs kennis laten maken met winwin-maatregelen uit Schoon Water en heeft in 2013 zelf de overstap naar chemievrij beheer gemaakt. Mede onder impuls van het project zijn CLM en DLV Plant met een vergelijkbare werkwijze bezig in andere regio's.
5. Schoon Water voor Brabant heeft in 2013 invulling gegeven aan de Green Deal Schoon Water. De uitrol van de aanpak naar Zeeland en Gelderland is opgepakt. Verder zijn knelpunten t.a.v. Japanse Haver en t.a.v. her-etikettering bij het Schoon Water loket gemeld.